

Zdenka Janeković Römer

Zavod za povijesne znanosti HAZU, Dubrovnik

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

UDK / UDC: 728.82(497.5 Dubrovnik)

821.163.42 Rastić, J.

23. 7. 2013.

Ladanjska Arkadija Junija Antunova de Resti (1755.–1814.) – utočište starog svijeta

Ključne riječi: dubrovačko ladanje, pad Republike, klasicizam, latinsko pjesništvo, aristokracija
Key words: Dubrovnik country estates, fall of the Republic, Classicism, Latin poetry, aristocracy

Junije Resti (1755.–1814.), dubrovački plemić, nakon francuskog osvajanja Republike povukao se na svoja ladanjska imanja. Utemeljenje takvoga životnog izbora nalazio je u antičkom pjesništvu, u vrijednostima republikanizma i aristokratskih vrlina, u kršćanstvu te u pjesništvu i druženju s dubrovačkom intelektualnom elitom klasicističkoga estetičkoga nadahnuća. Kao dubrovački vlastelin koji je podrazumijevao hijerarhijske razlike bio je žestoki protivnik ideja i reformi koje su dolazile iz Francuske. Pad Republike u njegovim je očima značilo rasap starog svijeta, gubitak uljudbe i nestanak kulturnih i društvenih vrijednosti, a jedini je izlaz iz toga vidio u ladanjskoj osami.

Dok su nove vlasti zaposjedale grad, ljetnikovci su ostali prostor republikanskih vrijednosti i aristokratskih vrlina, kulta znanja i riječi, utočišta učenosti. U tom je ozračju dubrovačka Arkadija živjela posljednje dane u kojima su ljetnikovci još služili svrsi zbog koje su izgrađeni, prije nego što je novo doba počelo rastakati njihovu materijalnu i duhovnu baštinu.

Junije Resti (1755.–1814.), sin Antuna i Magde Gradi, dubrovački plemić, senator i knez, obrazovan u filozofiji i pravu, latinski pjesnik, prevoditelj i zemljoposjednik, bio je jedan od posljednjih izdanaka staroga republikanskog dubrovačkog svijeta, pripadnik salamankeške obitelji, ne posebno istaknute u sukobima među vlastelom.¹ Isusovački đak, u Veliko vijeće ušao je u osamnaestoj godini. Nakon smrti oca (1770.) putovao je po Italiji s ujacima Franom i Sigismundom Gradijem i ondje stekao poznanstva među obrazovanim ljudima. Nakon povratka u Dubrovnik učio je filozofiju, pravo, matematiku i fiziku. Bio je član rimske Akademije *degli Arcadi*.² Već s 22 godine oženio se Marijom Zamagna, svojom pjesničkom Pholoe, koja »ga je voljela više od svojih očiju«, a djece nisu imali.³ Od mladih godina Resti

je bio raspolučen između vlasteoskih dužnosti te pjesničkog stvaralaštva u povučenom ladanjskom životu. Već i prije pada Republike trpio je štete u sukobima europskih sila oko dubrovačkih područja – u ratu 1806. Rusi, Crnogorci i Vlasi spalili su njegovu kuću u Pridvorju, a imao je štete i na posjedu u Trstenom. Kad je Republika pala pred snagom novog doba, koje je vojnom silom širila Napoleonova vojska, Junije Resti sklonio se na svoja ladanjska imanja. Ondje je živio tijekom francuske okupacije, sklanjajući se od omražene vlasti i svakodnevnog prizora rušenja svega što je činilo stari dubrovački život. U grad se zbog bolesti vratio tek potkraj života da bi umro ondje gdje se i rodio, ostavši vjeran zasadama aristokratskog republikanstva i kršćanstvu. Njegovom se smrću ugasio rod Resti.⁴

Junije Resti, ozbiljan i učen, poznavatelj jezika (hrvatski, latinski, grčki, talijanski, francuski, engleski, španjolski), književnih klasika antike i svoga vremena, znalac teologije i branitelj kršćanskih tradicija, u starijoj je dobi kroz pjesme očitovao svoja razmišljanja i osjećaje o dubrovačkom društvu, gradskom i ladanjskom životu, stvaralaštvu, ljubavi, prijateljstvu i slobodi. Za svoj pjesnički izraz odabrao je la-

tinski jezik, u vrijeme kad su nagovještaji preporoda na prvo mjesto stavljali hrvatski. Bio je svjestan važnosti hrvatskog jezika kojim pjeva i nazdravlja »po običaju domovine« svojim dragim »ilirskim« prijateljima.⁵ Ipak, nadahnut ljubavlju prema antičkoj književnosti i odgojen na klasičnim jezicima, latinski je smatrao najdostojnijim jezikom pjesničkog stvaranja. Nasljedujući Horacija i Juvenala odnjegovao je vlastiti stil blage satire kojom je komentirao dubrovačka zbivanja.⁶ Supruga Marija pobrinula se da se posmrtno izdaju Junijeve pjesme, želeći »osim suza dati nešto dostojnije uspomeni svog muža«, pjesme koje će njemu donijeti »besmrtnu slavu, domovini ures, a njegovim prijateljima užitak«. Taj je posao povjerila Franji Mariji Appendiniju, po preporuci muževa prijatelja Antuna Sorga, kojem posvećuje pjesničku zbirku.⁷ Appendini je 1816. u Padovi objavio zbirku satira, elegija, poslanica i pjesama iz koje je izostao tek manji dio Restijeva opusa.⁸ U zbirku su uvrštena Restijeva pisma braći Appendini te nadgrobnice prijatelju iz pera Bernarda Zamagne, Đure Ferića, Frana Pozze i Urbana Appendinija.⁹ Posredovanjem Antuna Sorga, pariški list *Journal des Savants* objavio je 1817. prikaz Restijeva života i pjesništva Charlesa Boudensa de Vanderbourga. Autor je ocijenio da su satire i elegije morale izazvati veliku pažnju u Dubrovniku, jer se tiču osoba i običaja toga grada.¹⁰

Život na ladanju bio je za Restija bijeg i utjeha, ali i otpor novom svijetu koji je pogazio njegovu Republiku. U saloči, na terasi i trijemu, u vrtu i šetnici njegove Džonovine, izgrađene na Konaliću što se odvaja od Omble, te dragih mu dvorova na Lopudu i u Trstenom, još je živjela bukolička idila starih vremena. Rijeku je najviše volio, ali je najljepše opjevao Lopud: »nimfa Kalipso nije u svojoj pećini toliko uživala kad je onim žalom šetao Odisej niti su se Veneri toliko sviđala Idalijska skloništa, kad je ono čeznula za svojim Adonom, koliko je mojemu srcu drago ovo krasno mjesto, milije od svih gradskih obmana. Ti, Apolo, daj da zapjevam veliku himnu, da mi lira zvučnije proglasi slavu mog otoka, najljepšeg među svima, najdražeg na Jadranskom moru... Ne bih većma želio provesti u drugoj kojoj zemlji što mi od mojega vijeka predstoji, ili gdje drugdje razvijati vještine koje se njeguju u dokolici ne trudeći se da zadobijem slavu i bez želje za ludim gradovima i naizmjenice se baviti ladanjskim zanimanja i plemenitim umijećima Aonaka među majstorima što ugodnim riječima oblikuju pjesme«. Na tom otoku želi okončati život i leći u jednostavan grob pored mora, ukrašen cvijećem i bršljanom, vijencima koje je zaslužio.¹¹ Resti sam odgovara na pitanje zašto živi na ladanju: i bolji od njega su tako činili, pa se ni on ne mora nikome opravdavati. U grad ga ne tjeraju nikakvi poslovi, a na ladanje ga zovu lovorike, platane i žubor vode. Sjenovita skrovišta njegovih imanja ispunjavaju ga »čudesnim užitkom« – jer se ondje susreće s prirodom i sa samim sobom, spasivši se od nedoličnih ljudi i ispraznih razgovora.¹² U satiri *Agricola* kaže da ga ne zanima politika ni

gradski poslovi te se stoga povukao u mir sela, mrzeći »sve Aspazije naše Atene, umoran i od samog Perikla«. Ništa mu nisu donijeli razdori ludoga grada, a selo i dokolica daruju mu radost, njemu, »ludom brodolomniku što su ga valovi mora izbacili na žuđenu obalu«. Živi prirodno s ritmom dana i noći, njegujući i pripremajući povrće – gospodsku hranu koja čuva zdravlje. Čvrsto je odlučio ostatak života proživjeti na selu, među voćnjacima i vrtovima. Satirom *Sylvanus* narugao se čak i svome odvjetničkom zvanju, bespredmetnom citiranju Balda de Ubaldisa i *Digesta*, u nevažnim slučajevima poput krađe koze, dok se pravi život krije u dokolici seoske Arkadije.¹³ U antici je nalazio temelje svoga republikanizma i djelatnog života, kao i pjesničkog povlačenja u ljepotu urbanizirane prirode. Svoj ladanjski krajolik opjevao je bukoličkim slikama antičkoga grčkog svijeta, ali i suvremenim klasicističkim uzorima.¹⁴ I drugi su njegovi prijatelji, poput Hidže i Ferića, pjevali o gajevima, mirisavim perivojima, čempresicima, ladanjskim zdanjima i ugodnim druženjima.¹⁵ Hidža je opjevao hladovitu prirodu Restijeva ljetnikovca, mirisne biljke, vodu, ribe, voćke i milovanje zefira. Ondje, u okrilju prirode, uz knjige i u biranome društvu nalazi »pravu sreću senatora«, pobjegavši od vrućeg i smrdljivoga grada, u kojem su ga pritiskale istrage zločina.¹⁶ Marko Bruère spjevao je u čast Restija pohvalnu pjesmu o Župi dubrovačkoj napučujući ljepote župske prirode antičkim boginjama. Piše mu i poslanicu u vrijeme kad je boravio na Lopudu kao knez, a Resti mu uzvrća četverostrukom pjesničkom krunom, od bršljana, lovora, masline i mirte s lijepoga otoka.¹⁷

Najljepši su trenuci za Restija bili oni provedeni s prijateljima. Zalazio je na književna sijela kod dominikanaca, a zajedno sa suprugom u mladim je godinama bio čest gost u gradskoj saloči i župskom ljetnikovcu Marije Giorgi Bona.¹⁸ Brojne je pjesme posvetio prijateljima, u čeznuću za njihovim društvom ili nadahnut druženjem i raspravama, jednako kao i oni njemu.¹⁹ Bez prijatelja »nema mu pola duše« te u očekivanju luta Rijekom i zagleda u njihove lijepe kuće i perivoje.²⁰ Satira *Coena* ponajbolje opisuje njihova ladanjska druženja. Pjesnik se obraća svome Mecenatu, Antunu Sorgu, pozivajući ga na proslavu svoga rođendana za koju sprema rafiniranu večeru. Banket neće biti lukulovski ni apicijevski, jer se od njih dijeli duhom, naravi i umom. Neće ga dočekati skupocjeno stupovlje, sagovi i grimiz nego ugodna, suncu okrenuta kuća, s koje puca pogled na more. Pozvani su prijatelji, »poznati golubići iz istog gnijezda«, Rimljanin Cosinti, vješt pravu, rječiti Hidža jednostavnog duha i sjajnog srca, Betondi, koji dobro poznaje filozofiju, ali i pečenu prasad i zečeve. Doći će i plemenita braća Appendini, povjesničar i matematičar, Ferić koji će društvo zabavljati ugodnim basnama, Marko Bruère koji će nasmijati sustolnike vještijim uzvraćanjem na njihove verbalne žalce. Nakon gozbe od domaće prirodne hrane, dostojne ljupkih, uljudnih i otmjenih gozbi dragih predaka, bez »galskih po-

modnosti«, birano će društvo uživati u večernjem povjetarcu i u razgovoru čekati zoru.²¹

Prema Tommaseu, Restija nije zanimala gospodarska svrha ladanjskih imanja, što podupire anegdodom o tome da je Resti, čuvši da će imati dobar urod maslina, uz uzdah rekao: »Samo mi je to još nedostajalo.«²² Unatoč tomu, Tommaseo ga svrstava među preteče Benthamova utilitarizma u kojem je poljoprivredna proizvodnja zauzimala visoko mjesto, potkrepljujući taj zaključak Restijevim citatom Horacijeva stiha o korisnosti kao majci pravog i ispravnog. To nije bio tek puki književni citat, sudeći prema razmišljanjima iznesenim u satiri *Agricola*. U razgovoru sa seljakom koji obrađuje njegovo imanje pjesnik kaže da je čitao knjige o kultiviranju vrtova i polja i kori ga da ništa o tome ne zna. Loćiku nije dobro posadio, nije uredio gredice kupusa ni pognojio lubenice i ne zna uzgojiti repu i šparoge. Grah i cikla neće mu izniknuti jer misli da treba samo motiku, grablje i kosu, a ne i znanje o vrtlarstvu. To je loše zato što je upravo zemljoradnja najvažnija i daje najviše ploda za sve, za razliku od pomorstva i trgovine. Seljaku zamjera što zna raditi samo po starom, a svemu se novome čudi i zapovijeda mu da uredi vrt – poriluk, luk, loćike, gljive, slanetak, krumpir, leću, rotkvice, kiselicu, korijenje, suncokrete, loze, kestene i drugo bilje. Treba i gnojiti zemlju, jer tako će bolje iskoristiti polje i svaki će plod bolje rasti te rasporediti biljke ondje gdje će bolje rasti i neće smetati jedne drugima. Stare loze treba iščupati, a nove podići da primaju više sunca, za bogatu berbu i bolje vino. Pjesnik je svoj peradarnik opremio pletenim košarama obloženim bakrom kako bi paunove, kokoši, guske i kopune zaštitio od sunca i kiše. Hrani ih sjemenom tikve da bi se bolje utovili, a nesilice zatvara pod košarom, jer tada bolje nesu. Posebna mu je briga kako iskrčiti i pripremiti polja za uzgoj žita, jer »ništa ne može donijeti takav gubitak kao propast darova Cerere« – pira, ječma, pšenice i zobi. Posebno hvali krumpir, »sretnu zemljanu jabuku, neizrecivi, plodni dar Kolumbov«, koji će nahraniti seljake bolje od pšenice. Na kraju satire seljak napušta gospodara ne želeći prihvatiti njegove novotarije u zemljoradnji, što je slika sporih promjena u dubrovačkom poljodjelstvu.²³

Dakle, i kod Restija nalazimo odjeke fiziokratizma i drugih reformističkih pokreta starog režima u poljoprivredi, koji su se u zapadnoj Europi, posebno u Engleskoj, suprotstavljali merkantilizmu.²⁴ Te su ideje bile osobito dobro primljene među aristokracijom koja se već nekoliko stoljeća odvajala od trgovine i priklanjala zemljoposjedu. Pokret protiv merkantilizma pridonosio je vlasteoskom stilu života – povlačenju na ladanje i život od prihoda s imanja i rente. Reforme su u Dalmaciji značile okrupnjivanje posjeda, melioraciju, nove načine obrade zemlje i uzgoja stoke, nove tehnologije u proizvodnji vina i ulja, oslobođenje kmetova i ukidanje težaštva te nove zakone i škole.²⁵ U Dubrovniku reformistički pokret nije dosegao europske, pa ni dalmatin-

ske uzore. Većinu vlasnika imanja zabrinjavali su problemi poljodjelstva, ali to je u najvećoj mjeri ostalo na razini teorije. Imanjima se i dalje uglavnom upravljalo na stari način.²⁶ Ideje o obnovi poljoprivrede koja bi trebala uspostaviti ravnotežu s trgovinom i pomorstvom, odnosno privrednu stabilnost, očituju se i kod drugih članova Restijeva kruga, čak i u vrijeme kad im pomorski i trgovački kapital počinje preotimati stotinama godinama čuvano isključivo pravo na zemljoposjed.²⁷ U Sorgovu *Società patriottica*, u kojem je sudjelovao i Resti, bilo je i onih koji su htjeli prenijeti znanstvene spoznaje iz Europe u Dubrovnik, među ostalim i fiziokratske ideje. U tome je prednjačio Tomo Bassegli, koji je predložio cjeloviti plan reforme Dubrovačke Republike.²⁸ Brno Zamagna u poslanici Tomi Basseglju piše da je potrebno meliorirati Konavle, iskoristavati šume, potaknuti stočarstvo na Mljetu i obraditi pustu zemlju. To su solidni izvori prihoda, za razliku od trgovine, koja gomila zlato i srebro, ali ih ne ulaže u dubrovačko područje nego odvodi s njega.²⁹ Kanonik Ferić, inicijator osnivanja društva, u pjesmi *Periegesis orae Rhacusinae* progovara o lošem stanju dubrovačke poljoprivrede.³⁰ Međutim, *bel esprit* Miha Sorga nije bio previše zainteresiran za gospodarska pitanja. U pozdravnom govoru koji je održao prilikom utemeljenja društva očituje se ponajprije znanstvena, pjesnička i moralna motivacija takvog okupljanja. Spomenuo je da se Dubrovnik mora pouzdati u svoju poljoprivredu, trgovinu i pomorstvo, ali prije i iznad svega u njegovanje kulturnih darova ljudi, u književnost i u znanost.³¹ Osim toga, društvo je bilo prekratka vijeka (1793.–1794.) da bi uspjelo promovirati reformu politike i gospodarstva.

Restijev odabir ladanja i latinskog pjesništva jedan je od načina očuvanja republikanskih vrijednosti i odgoja, kao i humanističkog odnosa prema dokolici, utjelovljenom u životu dubrovačkog ladanja. Ondje je već od 15. stoljeća živio usporedni vlasteoski svijet učene dokolice, druženja i pjesništva, u okruženju kultivirane i urbanizirane, gotovo produhovljene prirode.³² Graditeljski pothvat prijašnjih stoljeća, koji je Nada Grujić nazvala »nametanjem urbane discipline prirodi«,³³ stvorio je prostor koji je u i vrijeme sumraka Republike čuvao njezine vrijednosti.³⁴ Dok je francuska, a potom austrijska vlast bezobzirno zaposjedala grad, ljetnikovci su ostali prostor republikanskih vrijednosti i aristokratskih vrlina, kulta znanja i riječi, utočišta učenosti. Zajedno s Republikom i *libertas* dubrovačka vlastela izgubila su i *raison d'être*, utemeljen na povlaštenom političkom položaju u nizu prethodnih stoljeća. Život tih ljudi koji su se pred novom vlašću sklanjali na ladanje nerijetko je ocijenjen kao izraz nemoći, straha, jalovosti i nemogućnosti da prihvate nove ideje i novo vrijeme.³⁵ Rušenje Republike i razvlaštenost bez sumnje su ogorčili mnoge, ali duh Republike nastavio je živjeti kroz djelovanje pristalica starog poretka koji pružaju otpor neželjenim novostima održavajući stari način života i čekajući novu priliku. Vrijednosti staroga, republikanskog

Dubrovnik ugrađene su u život grada u 19. stoljeću, a tome su pridonijeli i pjesnici poput Restija, puštajući svoj glas iz bujne ljepote ladanjskih imanja. Pjesništvo posljednjeg naraštaja odgojenog u vrijeme Republike bilo je obilježeno klasicističkim stilom. Sam Resti bio je, prema V. Vratoviću, najznačajniji hrvatski horacijevac i »prvi među dubrovačkim klasicistima«,³⁶ sudeći po ljubavi prema antičkoj književnosti, latinizmu, nasljedovanju prirode u pjesništvu, vrednovanju umjetnosti kao izvora vrline, otmjenosti i plemenitosti te kao sredstva satirične društvene kritike *ad rem*.³⁷ S krugom dubrovačke društvene i kulturne elite povezivao ga je elitistički stav prema književnosti i republikanske ideje zaodjenute u klasicističko ruho, o životu u vrlini, čvrstom moralu, zakonu i društvenom redu.³⁸ Novo doba u njihovim je očima značilo rasap toga starog svijeta, pad uljudbe i nestanak kulturnih i društvenih vrijednosti.³⁹

Među Restijevim prijateljima bilo je i frankofila, poput Miha Sorga, F. M. Appendinija, Marka Bruèrea, Antuna Sorga i drugih. No njihovo pristajanje uz ideje i društvene reforme Francuske revolucije uglavnom je ostalo na razini filozofskih i književnih promišljanja, a vrlo je slabo utjecalo na politička, gospodarska i vjerska pitanja. Kako kaže Ivo Banac, dubrovački »Frančezi« bili su ideološki vrlo nedosljedni i bez prevratničkih nakana. Tomo Bassegli, koji je najdalje otišao u razmišljanjima i planovima za obnovu dubrovačkog društva, želio je obnovu primjerenu dubrovačkim okvirima, evolutivnu, a ne revolucionarnu.⁴⁰ Čak se i Restiju odani Antun Sorgo, opunomoćenik Republike u Francuskoj i prvi načelnik Dubrovnik nakon ukinuća Republike, vratio idejama obnove republikanske baštine.⁴¹ Sam Junije Resti bio je žestoki protivnik prosvjetiteljstva, enciklopedizma i prevratničkih, egalitarnističkih ideja Francuske revolucije. Francuzima, tom »komedijaškom narodu, bez duha i umjetnosti« zamjerao je da »brinu samo za francusko, pokreću ratove i siju svađu, skidaju kraljeve s prijestolja, a zločinačkoj svjetini daju vlasti i časti. Bogu se smiju i mudracima, žele preobraziti sve ljudske ustanove i uvesti život poput životinjskog«. »Na ludi način ispravljaju zakone, bune narod, žele svrgnuti kraljeve i dati svu vlast puku, otimaju bogovima munje i nebo i nameću ljudima zvjerski život, a dive im se kuhari, bludnice, komedijanti i briači«. Ne sviđaju mu se saloni koji su pomogli širenje slobodoumne misli i frivolnosti, sofizma i lažnog platonizma, mrske su mu nadriučene žene koje čitaju Voltairea i *Novu Heloizu* i mladići koji se vraćaju iz Pariza kao »papige bez vlastitih misli, razbludnici i čavke u paunovu perju«. ⁴² Satirički komentira tragikomičan položaj Dubrovčana koji u kavani čekaju novine s ove ili one strane te u raspravama o velikim vijestima i pokretima sila traže iluziju izlaza iz vlastite bespomoćnosti. Unatoč ljubavi prema književnosti, Resti je tisku pripisao demonske značajke, zato što je omogućio izdavanje »političkih bludnji« francuskih filozofa i enciklopedista te »opakih knjiga« Rousseaua i Voltairea. Čak

ni u hedonistički intoniranoj *Večeri* nije izostao žalac uperen prema frankofilima i njihovim »ispraznim mondenostima«. Taj su stav dijelili i njegovi prijatelji – Đuro Ferić, koji je bio među optuženim »jakobincima« 1797., u jednom epigramu kaže da dubrovačka zemlja »ne prima Francuze ni žive ni mrtve«. I Đuro Hidža oplakivao je slobodu Republike i mrzio francusku upravu.⁴³ Demokratske ideje i krilatice Francuske revolucije bile su dio književnih večeri i pisanih razmatranja pojedinaca, ali u tradicionalnom dubrovačkom društvu nije bilo ni volje ni mogućnosti za korjenite promjene. Dubrovački »jakobinci« bili su odreda vlastela i bogati građani, zagovornici razumnoga, prosvijećenog i pravednog društva, ali istodobno i lojalni republikanci.

Resti je temeljio svoje domoljublje na modelima građanske kulture grčke i rimske antike. Ni u najmanjoj mjeri nije propitivao svoj položaj dubrovačkog vlastelina niti je mogao pojmiti vrijednosti u zemlji revolucije koja je okončala vlasteosku Republiku. U grčkim i rimskim republikama u kojima nalazi uzor, jednakost, uz koju se vezuju i građanske vrline, nije bila univerzalna – bila je privilegija elite.⁴⁴ Isto vrijedi za dubrovačku vlastelu, koja još od vremena humanizma propitivanja o osobnoj vrlini i plemenitosti pomiruju s društvenom hijerarhijom. Vladajuća elita posjeduje moralnu izvrsnost i čast koja ne pripada drugim staležima.⁴⁵ Republikansko domoljublje nadživjelo je Republiku, ostajući u svojoj srži aristokratsko. Restijeve pjesme otkrivaju domoljublje koje podrazumijeva hijerarhijske razlike, iako su njegov prijateljski krug činili učeni ljudi, jednako vlastela i pučani. On uzvisuje aristokratska i kršćanska moralna načela – sve će podnijeti samo da bi Dubrovnik živio po svojim starim, prokušanim zakonima, u slavi stare mudrosti. Iako blage naravi, o puku govori s aristokratskim prijezirom, kao o prostim i neumjerenim proždrljivcima, neopranima, neobrazovanima i prostima. S neskrivenim prijezirom slika kazalište, u njegovim očima zabavu prostog puka, koja svojom egalitarnošću degradira plemstvo, a nedostatkom ukusa umjetnost.⁴⁶ Prave vrline utjelovljene su u plemićima, od kojih očekuje jednostavnost duha i plemenitost geste, te u onim građanima, ljudima duha, koji su priznavali stari poredak, poput pučanina i liječnika Hidže, koji prijatelja naziva »dikom plemića kojem je huda čes otela vlast nad pukom«. ⁴⁷ Restijeve i pjesme njegovih prijatelja očituju elitizam, prijezir prema »prostom puku« koji nema mudrosti ni obrazovanja. Uzak je krug onih koji ne podliježu neukusu i neuljudnosti novog vremena, »porocima rulje«, »stada koje srce u svoju prošlost«. ⁴⁸ I Restijevo ustrajanje u latinskom pjesništvu, dostupnom malobrojnima, bilo je shvaćeno ne samo kao znak dobrog ukusa i prihvatljivoga društvenog poretka. ⁴⁹ Takav stav vlastele jasno je iskazao Miho Sorgo prigodom utemeljenja *Società patriotica* u Dubrovniku, 1793. Po njegovu mišljenju, plemići imaju čast i dužnost da bdiju nad zajedničkim dobrom naroda i da vladaju, dok su drugi pozvani da služe državi kao podanici. ⁵⁰ U tom je duhu

i Restijev *Discorso sul patriotismo*, održan u istom krugu, u kojem je iznio veliku ljubav i brigu za domovinu, unatoč nedostacima koje je primjećivao.⁵¹

Ladanje, koje je u »zlatno doba« pružalo odmor vlasteli od zahtjeva političkih službi i trgovačkog poduzetništva, postalo je nakon pada Republike posljednje utopište njihove stare slave. U lijepom spoju arhitekture i krajolika još je živjela iluzija starog svijeta. Republika je nestala, a grad i njegova okolica mijenjali su se, gubili stoljećima njegovane navike i odnose, no život u ljetnim dvorovima odvijao se starim tijekom. Junije Resti povukao se u mir dubrovačkog ladanja, smatrajući da tako najbolje čuva ono što je Republika u njemu odgojila. Ondje je mogao živjeti kao i prije, pretačući svoje gubitke, neprihvatanje novog svijeta i nesnalženje u njemu, u latinske književne sastavke i društvo sebi sličnih. U sutonu Republike naslijeđena ljepota ladanja bila je okvirom nove klasicističke duhovnosti i umjetničkog ukusa. Arhitektonski oblici usklađeni s oplemenjenom prirodom i pjesništvo ostali su kao još jedini podnošljivi okvir života s muklim osjećajem propasti Republike i nemoćnog prijezira prema novinama koje su je pregazile. U tom je ozračju dubrovačka Arkadija živjela posljednje dane u kojima su ljetnikovci još služili svrsi zbog koje su izgrađeni, prije no što je novo doba počelo rastakati njihovu materijalnu i duhovnu baštinu. Njihovo nekadašnje značenje više nije moguće obnoviti u izvornom obliku, ali je moguće uklopiti baštinu koju nose u nova rješenja na putu obnove.

BILJEŠKE

- 1 IVA KURELAC, »Junije Džono Rastić«, *Hrvatska opća enciklopedija*, sv. 9, (ur.) Slaven Ravlić, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, 2007., 206–207; STJEPAN ČOSIĆ, NENAD VEKARIĆ, *Dubrovačka vlastela između roda i države*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 2005., 200.
- 2 MIRKO DEANOVIĆ, *Odrzi talijanske akademije »degli Arcadi« preko Jadrana. I. dio*, Rad JAZU, 248 (1933.), 20.
- 3 JUNIUS ANTONIUS RESTI, *Carmina*, Patavii. Typis seminarii, 1806., xxx, 182. Digitalna verzija dostupna na <http://www.ffzg.unizg.hr/klafile/croala/>.
- 4 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 9–46, 156–163; *Hrvatski latinisti. Croatici auctores qui Latine scripserunt*, sv. 2, (ur.) Veljko Gortan, Vladimir Vratović, Matica hrvatska; Zora, Zagreb, 1970., 773–774, 782–783, 798–801; MILIVOJ ŠREPEL, *O latinskoj poeziji Junija Restija*, Rad JAZU, 114 (1893.), 119–128. Zahvaljujem N. Vekariću na podacima iz biografije Junija Restija koja će biti objavljena u knjizi *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 5.
- 5 NICCOLÒ TOMMASEO, *Giunio Resti*, Galleria di Ragusei illustri, (ur.) Petar Frano Martecchini, Ragusa, 1841., 1; *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 546–547, 556–557, 613–617, 620–621, 753, 773–774.
- 6 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 45; JOSIP VLAHOVIĆ, *Dva pisma Džona Rastića na engleskom jeziku*, Radovi Instituta JAZU u Zadru, 4–5 (1958.–1959.), 497; VESELIN KOSTIĆ, *Interes za engleski jezik i kulturu u Dubrovniku uoči pada Republike*, Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 49 (2011.), 193–195.
- 7 JUNIUS RESTI (bilj. 3), vi–viii. O Mariji Zamagni vidi: SLAVICA STOJAN, *U salonu Marije Giorgi Bona*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 1996., 23–24.

8 U Arhivu Male braće i Znanstvenoj knjižnici u Dubrovniku u rukopisima je ostalo još nekoliko poslanica, elegija, šest epigrama, prijevodi s grčkog na latinski i govor održan u *Società patriotica*.

9 Neke mladenačke pjesme Resti je već prije uništio, na nagovor Đure Hidže. ŽELJKO PURATIĆ, *Đuro Hidža i Junije Resti*, *Živa antika*, 15/1 (1965.), 212.

10 RUDOLF MAIXNER, *Journal des Savants o Rastićevim latinskim pjesmama*, Građa za povijest književnosti hrvatske, 28 (1962.), 372–373.

11 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 175–180; *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 822–823; JOSIP BERSA, *Dubrovačke slike i prilike (1800.–1880.)*, Matica hrvatska, Zagreb, 1941., 155, 158; CVITO FISKOVIĆ, *Kultura dubrovačkog ladanja*, JAZU, Split, 1966., 41.

12 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 135; *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 818–821.

13 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 147, 96–97.

14 *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 753. Usp. ŽELJKO PURATIĆ, *Hidžin prevod Horacijeve lirike*, *Živa antika*, 12 (1963.), 394–402; VLADIMIR VRATOVIĆ, *Horacije u dubrovačkom pjesništvu 18. i 19. st.*, Rad JAZU, 357 (1971.), 318.

15 *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 513, 636–637, 753; ZLATKO POSAVEC, *Estetika romantičnog klasicizma u Dubrovniku*, Anali Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku, 19–20 (1982.), 277; ŽELJKO PURATIĆ (bilj. 9), 211; NADA GRUJIĆ, *Arkadija na obalama Ariona*, Vrijeme ladanja, Matica hrvatska, Dubrovnik, 2003., 142–146, 152.

16 *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 758–763; CVITO FISKOVIĆ (bilj. 11), 41; Slavica Stojan smatra da pjesma opisuje upravo mjesto gdje se nalazi Đonovina – na samom izvorištu Omble, uz rogoz i trstiku. SLAVICA STOJAN (bilj. 7), 66–67.

17 *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 884–887; JOSIP NAGY, *Marko Bruère Descriptive als ragusanischer Dichter*, Archiv für slavische Philologie, 28 (1906.), 52–76; JOSIP BERSA (bilj. 11), 175; SLAVICA STOJAN, *Pjesničke poslanice Márca Bruèrea Dubrovčanima*, Dani Hvarškoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, 23/1 (1997.), 227–229; SLAVICA STOJAN, (bilj. 7, 1996.), 59, 62.

18 SLAVICA STOJAN (bilj. 7), 49–50, 53, 68, 92, 101–102, 106, 111, 114; JOSIP BERSA (bilj. 11), 170.

19 JUNIUS RESTI (bilj. 3), passim.

20 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 181–182.

21 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 40–46.

22 NICCOLÒ TOMMASEO (bilj. 5), 3; JUNIUS RESTI (bilj. 3), 252; QUINTI HORATII FLACI, *Satirae*, (ur.) Carl Otto Breithaupt, Perthes, Gotha, 1887., I, 3, 98, 24; JEREMY BENTHAM, *The Manual of Political Economy*, The Works of Jeremy Bentham, sv. 3, (ur.) John Bowring, William Tait, Simpkin, Marshall & co., John Cumming, Edinburgh–London–Dublin, 1839., 49, 54, 68–69.

23 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 47–55.

24 LIANA VARDI, *The Physiocrats and the World of the Enlightenment*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012., 1–22.

25 IVAN LUKA GARANJIN, *Reforma Dalmacije. Ekonomsko-politička razmišljanja*, Dom i svijet; Ekonomski fakultet, Zagreb, 2004., 97–163; DANICA BOŽIĆ BUŽANČIĆ, *Ivan Luka Garanjin Mlađi (1764.–1841.)*, IVAN LUKA GARANJIN, *Reforma Dalmacije. Ekonomsko-politička razmišljanja*, Dom i svijet; Ekonomski fakultet, Zagreb, 2004., 11–34; LIANA VARDI (bilj. 24), 97–100; IVAN PEDERIN, *Mletačka uprava, privreda i politika u Dalmaciji 1409–1797*, Časopis Dubrovnik, Dubrovnik, 1990., 172–183; DANICA BOŽIĆ BUŽANČIĆ, *Južna Hrvatska u europskom fiziokratskom pokretu*, Književni krug, Split, 1995., 29–152.

26 STJEPAN ČOSIĆ, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808. – 1848.)*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 1999., 256–277; NENAD VEKARIĆ, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 1, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 2011., 287–288; *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 636–645.

27 STJEPAN ČOSIĆ, *The fall of the Dubrovnik Republic and the establishment of the French administration in Dubrovnik in 1808. and 1809.*, *Dubrovnik annals*, 2 (1998.), 60–61.

28 MILJENKO FORETIĆ, *U procijepu prodora novih ideja i realiteta dubrovačke zbilje. Dubrovačka Republika i Francuska revolucija*, Dubrovnik,

- 5 (1995.), 116–119; DANICA BOŽIĆ BUŽANČIĆ (bilj. 25, 2004.), 251–260.
- 29 *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 552–555.
- 30 IVAN PEDERIN (bilj. 25), 222–250.
- 31 RUDOLF MAIXNER, *O akademiji Miha Sorkočevića*, Grada za povijest književnosti hrvatske, 23 (1952.), 61–67.
- 32 NADA GRUJIĆ, *Četiri doba Rastićeve ljetnikovca*, Vrijeme ladanja. Studije o ljetnikovcima Rijeke dubrovačke, Matica hrvatska, Dubrovnik, 2003., 32–35, 40–42, 48–50; ZDENKA JANEKOVIĆ RÖMER, *Otium litteratum, utočište, ishodište*, Kolo, 4 (2004.), 103–114.
- 33 NADA GRUJIĆ, *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja*, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta; Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., 7–12, 40–41, 60–61, 230.
- 34 NADA GRUJIĆ (bilj. 15), 155.
- 35 CVITO FISKOVIĆ (bilj. 11), 43.
- 36 *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 776; ZLATKO POSAVEC (bilj. 15), 266–274.
- 37 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 57, 62, 131–137; *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 802–803.
- 38 ZLATKO POSAVEC (bilj. 15), 263, 277.
- 39 *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 552–555, 560–561.
- 40 IVO BANAC, *Tomo Baseljić i pitanje dubrovačkih »Frančeza«*, Dubrovnik, 5 (1995.), 151, 155–156; MILJENKO FORETIĆ (bilj. 28), 113–114, 116; ŽARKO MULJAČIĆ, *Dubrovački disident i njegov »istražitelj«*, Dubrovnik, 5 (1995.), 161–168.
- 41 RUDOLF MAIXNER, *Književni dodiri i veze A. Sorgia-Sorkočevića*, Rad JAZU, 304 (1955.), 5–36; STJEPAN ČOSIĆ (bilj. 26), 37, 55, 160.
- 42 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 17.
- 43 *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 648, 753; MILJENKO FORETIĆ (bilj. 28), 113.
- 44 JAY SMITH, *Nobility Reimagined: the patriotic nation in the eighteenth century France*, Cornell University Press, Ithaca, 2005., 4–12.
- 45 ZDENKA JANEKOVIĆ RÖMER, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zagreb–Dubrovnik, 1999., 283–289.
- 46 JUNIUS RESTI (bilj. 3), 40–46, 65–73, 168; *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 806–807; NIKOLA BATUŠIĆ, *Razmišljanja o kazalištu u Dubrovniku na razmeđu stoljeća*, Dani Hvarškoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, 23 (1997.), 382–383.
- 47 ŽELJKO PURATIĆ (bilj. 9), 211.
- 48 *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 654, 760, 764–765, 766–768.
- 49 NICCOLÒ TOMMASEO (bilj. 5), 3–4; *Hrvatski latinisti* (bilj. 4), 776; NEVEN JOVANOVIĆ, *Rastić čita satire*, Dani Hvarškoga kazališta. Hrvatska književnost uoči Preporoda, 23 (1997.), 291–292.
- 50 RUDOLF MAIXNER (bilj. 31), 62–67.
- 51 MILIVOJ ŠREPEL (bilj. 4), 102; JUNIUS RESTI, *Discorso sul patriottismo*, Arhiv samostana Male braće, rkp. 1144; ŽARKO MULJAČIĆ, *Dva priloga povijesti dubrovačkih akademija*, Iz dubrovačke prošlosti, Matica hrvatska, Zagreb, 2006., 121–140.

Summary

Zdenka Janeković Römer

The Arcadia of Junije Antunov de Resti (1755–1815) – Seeking Sanctuary in the World of the Past

Junije (Junius) Resti (1755–1815), nobleman, senator and Rector of the Republic of Dubrovnik, studied philosophy and law, was a Latinist poet, translator and landowner, who retired to his estate in the country after the French occupation of the Dubrovnik Republic. The roots of his choice lay in classic poetry, belief in republican, aristocratic and Christian values, and his integration into the Dubrovnik intellectual elite, which was inspired by classical aesthetics. Like the other participants of his circle, most of them members of the Società Patriotica, he believed that his lands should be managed in the spirit of physiocratic beliefs and the reforms undertaken by the agrarian movement of the Old regime, which opposed mercantilism. These ideas were firmly embedded in the Dubrovnik aristocratic circles, and were manifested most clearly in the urge to abandon trade and seafaring and retire to the country. However, the landowners rarely applied these ideas in practice on their estates. Some members of this circle were francophiles, but their admiration for the ideas and social reforms of the French Revolution remained mainly on the level of philosophical and literary thinking, and had very little influence on their views of politics, farming and religion. Junije Resti was himself strongly opposed to the Age of Enlightenment, the Encyclopedists and the ideas of the French Revolution. His satires and elegies reveal the kind of patriotism fed on the belief in hierarchy and the primacy of the aristocracy, although his intimate circle was composed of learned men who came from both the higher and lower classes. The urge to build and create a powerful state, so strong in the earlier centuries – which as Nada Grujić has written “forced urban discipline on Nature”, still lingered on and created an atmosphere which, even at these dark times for the Republic, continued to preserve the values of its past. The foreign powers occupied the city, but the villas and lands that surrounded it were a zone in which republican ideas were still alive, aristocratic values cherished, and scientific and artistic work encouraged. In spite of the fall of the Republic, the beauties of their inherited country estates led to a further development of classical ideals and artistic taste. In this state of mind the Ragusan Arcadia lived its last days, in which the villas were serving the purpose for which they were built, before a new age started to diminish their material and spiritual heritage.